

SZABÓ FERENC SJ
2015. ŐSZI ELŐADÁSAI 1.

Elhangzott
2015. SZEPTEMBER 8-ÁN A PÁRBESZÉD HÁZÁBAN
1085 Budapest, Horánszky utca 20.



***Walter Kasper bíboros vitatott tanulmánya az elvált és
újjraházasodott hívők lelkipásztori gondozásáról***

Walter Kasper bíboros a Szent Péter téren

Ferenc pápa *Az Evangélium öröme (Evangelii gaudium)* kezdetű buzdításában meghívott minden keresztényt, hogy újítsa meg személyes találkozását Jézus Krisztussal, vagy legalábbis döntsön úgy: engedi, hogy ő találkozzék vele. (EG 3) A Szentatya, amikor jellemzi a mai („nyugati”) posztmodern, globalizálódó, válságban sodródó világot, megállapítja:

„A család – mint minden közösség és társadalmi kapcsolat mély kulturális válságon megy keresztül. A család esetében a kapcsolatok törékenysége különösen súlyossá válik, mert a társadalom alapvető sejtjéről van szó; a család az a hely, ahol meg lehet tanulni a különbözőségben való együttélést, a másokhoz tartozást, és ahol a szülők átadják a hitet gyermekeiknek.” Viszont sokan „a házasságot egyre inkább csupán az érzelmi elégedettség egyik formájának tekintik, mely tetszés szerint bármi mással helyettesíthető és módosítható”. (EG 66)

Utána még részletezi a posztmodern világot, ahol – egy későbbi megállapítása szerint – a „*közöny globalizációjáról*” beszélhetünk:

„A posztmodern és globalizált individualizmus kedvez annak az életstílusnak, mely elgyöngíti a személyek közötti kötelékek kifejlődését és stabilitását, *eltorzítja a családi kapcsolatokat*. A lelkipásztorkodásnak mindjobban meg kell mutatnia, hogy a menyeyei Atyánkkal való kapcsolat olyan közösséget igényel, mely *gyógyítja, elősegíti és erősíti a személyek közötti kapcsolatokat*. Miközben a világban – különösen néhány országban – újra megjelennek a háborúk és konfliktusok különböző formái, mi, keresztények hangsúlyozzuk a mások elismerésére, a sebek gyógyítására, a hidak építésére, a kapcsolatok kialakítására és az »egymás terhének hordozásában« (Gal 6,2) való segítesre vonatkozó javaslatokat. Másrészt sokféle társulás alakul a jogok megvédésére és nemes célok elérésére. Így nyilvánul meg sok polgár részvételi igénye, akik a társadalmi és kulturális fejlődés építői szeretnének lenni.” (EG 67)

Szinódusi folyamat: „A család Evangéliuma”

Ferenc pápa, amikor meghirdette a családszinódust – *szinódusi folyamatot* – azt akarta, hogy az Egyház szembenézzen az említett nehézségekkel, hogy a szinódus, *a helyzet-felmérés után, keresse a megoldásokat, elsősorban is a család-lelkipásztorkodás területén*. A téma nem ez volt: „Az Egyház tanítása a családról”, hanem elsősorban „*a család Evangéliumának*” hirdetése, tehát *viszátérés a tanítás forrásaiboz*. „Az összes kinyilatkoztatott igazság ugyanabból az isteni forrásból ered, és ugyanazzal a hittel hisszük azokat, de néhányuk fontosabb ahhoz, hogy közvetlenebbül jutassuk kifejezésre általuk az *Evangélium szívet*. Ami ebben az alapvető magban felragyog, az nem más, mint Isten üdvözítő szeretetének szépsége, amely a meghalt és feltámadt *Krisztusban került nyilvánításra*. A II. Vatikáni zsinat ebben az értelemben tanította, hogy »a katolikus tanításhoz tartozó igazságoknak *hierarchiájuk* van, mert nem azonos módon kapcsolódnak a keresztény hit alapjához«. Ez érvényes mind a hit dogmáira, mind az Egyház tanításának egészére, *beleértve az erkölcsi tanítást is*.” (EG 36)¹

Fontos, hogy a zsinat tanításából levonjuk a *lelkipásztori következtetéseket*; hangsúlyozni kell, „hogy az Evangélium hirdetésében megfelelő arányosságnak kell érvényesülni.” (EG 38) *Az evangélium nem törvénykódex, hanem Jézus Krisztusból forrásozó fény és életerő*.² Csakis e fényben és ezzel az erővel érthetjük meg és teljesíthetjük a paran-

¹ Hivatkozás az *Unitatis redintegratio* 11. pontjára.

² Vö. *S. Th.* I–II. q. 106, a. 2. „Az Újszövetség törvénye nem *lex scripta* (írott törvény), hanem „*gratia Spiritus Sancti quae datur per fidem Christi*”. Vö. 2Kor 3,6.

csolatokat. Ferenc pápa még hangsúlyozza: a keresztény erkölcsi prédikáció nem *sztoikus etika. Több mint aszkézis, ám nem pusztán gyakorlati filozófia, és nem is a bűnök és tévedések katalógusa. Az Evangélium mindenekelőtt arra hív, hogy válaszoljunk Istennek, aki szeretet és üdvözít minket, felismerve őt másokban, és kilépve önmagunkból, hogy mindenki javát keressük.* Semmilyen körülmények között nem szabad elhomályosítani a meghívást! *Minden erény a szeretet ezen válaszánakszolgálatában áll.*” (EG 39, a kiemelések tőlem – Sz. F.)

Ezt a szellemet, programot sugallja Ferenc pápa a családszinódusnak, amelynek munkáit közelről követi, jelenlétével bátorítja. A 2014. december 10-i általános kihallgatáson, megvonva a rendkívüli *szinódus ideiglenes mérlegét* – ezt hangoztatta: „Mindenekelőtt azt kértem a szinódusi atyáktól, hogy őszintén és bátran beszéljenek, és alázattal hallgassanak. Vagyis mondják ki bátran, ami a szívükben van. A szinóduson nem volt előzetes cenzúra, nem volt. Mindenki elmondhatta, sőt el kellett mondania mindazt, ami a szívében volt, amit őszintén gondolt. „De atya, ez vitát fog szülni” – mondták. Igen, de hallottuk, amint az apostolok is vitatkoztak. Ahogy az írás mondja: „erős vita támadt köztük”. Az apostolok kiabáltak egymással, igen! Mert keresték az Isten akaratát a pogányokról, vajon beléphetnek-e az egyházba vagy nem. Ez egy új dolog volt. Amikor az Isten akaratát keressük, mindig, egy szinódusi összejövetelen is, különféle nézőpontok léteznek és van vita is, de ez nem egy csúnya dolog! Csak mindig alázattal és a szolgálat szellemében tegyük, a testvéri gyülekezet javára. Nagyon rossz dolog lett volna az előzetes cenzúra! Nem, nem, mindenkinek azt kellett mondania, amit gondolt.”

Kasper bíboros tanulmánya az elvált és újránházasodott hívők lelkipásztori gondozásáról

A családdal foglalkozó 2014. októberi rendkívüli szinódusra készülve Ferenc pápa felkérte Walter Kasper bíborost, hogy a 2014 februárjában megtartott konzisztóriumon tartson előadást a család mai problémáiról.³ Az egyházi házasságot kötött, majd elvált és polgárilag újránházasodott hívek szentségekhez járulása problémájának lelkipásztori megoldásához olyan javaslatot fogalmazott meg, amely élénk vitát váltott ki a 2014-es őszi rendkívüli szinóduson. Mielőtt javaslatát ismertetném, alapvető megfontolásait világítom meg *a szentségi házasságról, amelynek felbonthatatlanságát egyáltalán nem kérdőjelezte meg.*

A teológus Kasper bíboros kis könyvében, miután összefoglalta a Szentírás és a Hagymány tanítását, a Teremtő és Üdvözítő Isten tervét a családról, figyelembe

³ Walter Kasper bíboros (szül. 1933-ban), az Egységtörekvés Pápai Tanácsának elnöke volt neves teológus, magyarul is megjelent *Jézus a Krisztus* című kiváló könyve (Vigilia, Bp., 1996). Pályafutásáról lásd: Walter Kasper–Daniel Deckers, *A hit szívverése*, Vigilia, Bp., 2009, ismertetésem a *Távlatok*ban <http://www.tavlatok.hu/net/konyvek.htm> – Az előadás szövege először olaszul, majd németül és franciául is megjelent: *L'Évangile de la famille*, trad., J. Hoffmann, Paris, Cerf, 2014, 96 p. (E francia kiadásra hivatkozom a szövegben a lapszám megadásával.) – Vö. A. Mattheeuws SJ, in *NRT* tome 137, no 1, Janvier–Mars 2015, 146–149. – Szeptemberben magyarul is megjelent: *A család evangéliuma* (Tózsér Endre SP fordítása), Jezsuita Kiadó, Bp., 2015.

veszia mai valóságot, a kulturális változatosságot: miként a II. Vatikáni zsinat a *Gaudium et spes* kezdetű konstitúcióban azt sürgeti, hogy a mai evangelizálásban a lelkipásztoroknak *Isten irgalmasságát* kell hirdetniük és képviselniük a sokszor fájdalmas helyzetekben szenvedő, hívő és Krisztushoz ragaszkodó elvált házaspárok kísérésében. Walter Kasper osztja Ferenc pápa és a szinódus előtt világméretű felmérések diagnózisát a család válságáról; hivatkozik *Az evangélium öröme* kezdetű buzdításra (EG 66): „A család – mint minden közösség és társadalmi kapcsolat – mély kulturális válságon megy keresztül. A család esetében a kapcsolatok törekenysége különösen súlyossá válik, mert a társadalom alapvető sejtjéről van szó.” A bíboros teológus részletezi is a válság megnyilvánulásait. Nem akarja enyhíteni, hanem inkább radikalizálja a kérdést, visszamegy az Evangéliumhoz, és onnan tekint a jövőbe. Olyan új utakat keres, amelyeket lehetővé tesz az Egyház hitéhez való hűség, és amely mindenkit az állandó megtérésre szólít. (vö. EG 11)

A német bíboros tanulmánya természetesen nem tud választ adni a család valamennyi szétágazó problémájára – ez nem is állt szándékában, és nem is akarta elővételezni a szinódusi folyamat eredményeit. (12) Témája nem az Egyház *tanítása* a családról,⁴ hanem a *család Evangéliuma*. Tehát vissza akar térni a tanítás forrásaihoz. Természetesen egy konkrét kérdés megközelítése csak az Egyház mai tanítása összefüggésében lehetséges, ezért erre is ki kell térnie. A Trentói zsinat ezt tanította (DH 1501, vö. EG 36): „Az Egyházban hitt és megélt Evangélium a forrása az üdvösséget hozó minden igazságnak és minden erkölcsi fegyelemnek.” „Ez azt jelenti – folytatja a teológus bíboros –, hogy az Egyház tanítása nem állóvíz, hanem folyó, amely az Evangéliumból forrásokból, és amelybe a századok során beleárad Isten népe minden hittapasztalata. Élő hagyomány, amely ma is, mint gyakran a történelem során, kritikus ponthoz érkezett: arra szólít, hogy – figyelve az »idők jeleit« (GS 4) folytassuk és mélyítsük el.”⁵

Kasper bíboros Ferenc pápa programjának szellemében világít rá a „család Evangéliuma” lényegére: *Az Evangélium nem törvénykódex, hanem fény és annak az életnek az ereje, amely maga Jézus Krisztus, és aki megadja azt, amit követel.* (12–13). Ez az *Evangélium*

⁴ A jegyzetben hivatkozik a házasságra vonatkozó egyházi tanítás dokumentumaira: Trentói zsinat: DH 1797–1816; II. Vatikáni Zsinat: *Gaudium et spes* 47–52; az elvált és újránházassodottak kérdésében II. János Pál *Familiaris consortio* kezdetű 1982-es buzdításában (n. 84) az eddigi egyházi gyakorlat mellett döntött. Az 1984-es *Reconciliatio et poenitentia* kezdetű dokumentumban (n. 34) újra kifejezetten megismételte álláspontját. – XVI. Benedek a 2007-es *Sacramentum caritatis* kezdetű apostoli iratában (n. 29) szintén megerősítette. Lásd még a *Katolikus Egyház Katekizmus*a (=KEK), 1993, n. 1650; *Lumen fidei* (2013, 52kk.) – Vö. CIC 1055–1056.

⁵ A jegyzetben utalás a dogmafejlődésre: I. Vaticanum: DH 3020; II. Vatikáni zsinat: *Dei verbum* 8; J. H. Newman, *Essais sur le développement de la doctrine chrétienne* (1845), Ad Solem, 2007; Y. Congar, *La Tradition et les traditions*, 1960, 1963, Paris, Cerf, 2010. – Vö. bővebben Tózsér E.–Várnai J. (szerk.), *Dogmafejlődés, Dogmaértelmezés*, JTMR–L’Harmattan, Bp., 2012. I. része Alszeghy SJ–Flick SJ, *A katolikus dogma fejlődése*, III. része a Nemzetközi Teológiai Bizottság *Dogmaértelmezés* című (1990-es) dokumentuma, amelyet Walter Kasper, akkoriban tübingeni egyetemi professzor vezetésével készített el egy albizottság. – A Nemzetközi Teológiai Bizottság a házasság szentségéről (1977):

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1977_sacramento-matrimonio_hu.html

gaudium folyton visszatérő alapgondolata: *a szeretet és az irgalmasság primátusát kell hirdetni és erről tanúskodni.*⁶ Idézi Szent Tamást: az Újszövetség törvénye nem *lex scripta* (írott törvény), hanem *gratia Spiritus Sancti quae datur per fidem Christi*: kegyelem, amely a Szentlélek ajándéka a Krisztusba vetett hit révén. A Szentlélek működik a szívekben, az Evangélium betűje öl (2 Kor 3, 6).⁷

„A család *Evangéliuma* se akar teher lenni, hanem a hit ajándéka, amely fényt és élet-erőt ad a családban. Itt a misztérium középpontjában vagyunk. A szentségek, beleértve a házasság szentségét, *a hit szentségei. Signa protestantia idem* (a hitet tanúsító jelek) – írja Szent Tamás.⁸ A II. Vatikáni zsinat megerősíti ezt az állítást: »A szentségek nemcsak feltételezik a hitet, hanem szavakkal és dolgokkal táplálják, erősítik és ki is fejezik: ezért *a hit szentségeinek* mondhatók.« (SC 59) Ezért a házasság szentsége – hangsúlyozza Kasper – hathatós csak úgy lehet, ha a *hitben megélt. Ezért a központi kérdés ez: hogyan állnak a hittel a leendő házaspárok?*» Sokszor manapság a volt keresztény országokban is teljesen értetlenek a házassággal szemben: „megkereszteltek, de nem evangelizáltak lépnek házasságra, így paradox módon azt mondhatjuk: megkeresztelt katekumenek, sőt megkeresztelt pogányok!» (14) „Ebben a helyzetben – folytatja Kasper – nem kezdhetjük azzal, hogy a tanok és a parancsolatok katalógusát tárjuk eléjük, vagy egyszerűen védőpajzsot emelünk »az égető kérdéseket felvető közvélemény« elé. *Nem akarunk kibújni e kérések elől, de radikális kiindulópontot kell vennünk: a hit gyökerénél, a hit első elemeinél kezdeni* (vö. Zsid 5,12), *és lépésről lépésre elkötelezni magunkat a hit hosszú útján* (FC 9, 34; EG 34–39). A Biblia istene az üdvösségtörténet hosszú útjainak Istene, velünk együtt járta be a hosszú utat. *Az Egyház is úton járt a történelem során.* Ma is újra korunk embereivel kell útjukon haladnia. Nem akarja a hitet ráerőszakolni senkire, hanem csak felajánlani, javasolni mint a boldogságra vezető életutat. Az Evangélium csak önmaga, belső szépsége által lehet meggyőző.» (14–15, a kiemelések tőlem Sz. F.)

E *fontos szemlélet* rögzítése után W. Kasper vázolja a Teremtő tervért a családdal, majd a bűnbeesést, a bűn struktúráit (17–33).

A család a teremtés rendjében

A család evangéliuma visszamegy az emberiség kezdetéig. Az emberiség minden kultúrájában ide vezethető vissza a házasság és a család nagyra értékelése: isteni rendelkezést, a teremtő szándékát látták a férfi és a nő termékeny szövetségében. Minden kultúra ismeri – ilyen vagy olyan formában – *az aranyszabályt*: becsüld a másikat, mint önmagadat, amit akarsz, hogy neked cselekedjenek, te is tedd azt másoknak. Jézus a Hegyi beszédben megerősítette ezt a szabályt: „Mindazt, amit akar-

⁶ EG 37, 39, 43, 166: a buzdítás jelzett helyein Ferenc pápa a Szentírásen kívül Aquinói Szent Tamásra is hivatkozik (*S.Th.* I–II, 66, 4–6; 108. 1; II–II. 30, 4), illetve a zsinat *Unitatis redintegratio* kezdetű nyilatkozata 11. pontjára, ahol az igazságok hierarchiájának, fontossági sorrendjének elvéről van szó.

⁷ *S. Th.* I–II, q. 106, a. 1–2; vö. EG 37.

⁸ *S. Th.* III, 62, 4.

tok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük. Ez a törvény és a próféták.” (Mt 7,12; Lk 6,31). A Főparancs, *az Isten- és emberszeretet* parancsa is ez: a legfőbb parancshoz hasonló az elválaszthatatlan másik: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat.” (Mt 22,36–40). Ezzel a Teremtő csírájában megadta, összefoglalta a természettörvényt, az ószövetségi Törvényt és a prófétákat.

A természettörvény kifejezése az arany szabály, ez lehetővé teszi a párbeszédet az erkölcs alapjairól minden jóakarató emberrel. Kritériumul szolgál olyan kérdések megítélésében, mint a többnejűség, a kikényszerített házasság, az erőszak a házasságban és a családban, a férfiuralom és a nők hátrányos megkülönböztetése, a prostitúció, az emberhez méltó gazdasági körülmények (munkalehetőségek, igazságos munkabér). Az alapvető kérdés tehát ez: A férfi, a nő és a gyermekek kapcsolatában mi felel meg a másik személy méltóságának?

De a természetjog, bármennyire hasznos is, még általás, nem ad kellő kritériumokat a konkrét kérdésekben. Ezért Isten kinyilatkoztatást adott, hogy konkrét esetekben meghatározhassuk a természetjog követelményeit. Az Ószövetség magáévá tette az ősi Kelet bölcsességét, megtisztítva és tökéletesítve azt, mialatt Jahve a hit fényében folyamatosan nevelte népét. E hosszú folyamatnak eredménye a Tízparancsolat második táblája (Kiv 20,12–17; MTörv 5,16–21).

*Jézus ezt megerősítette, amikor a házasság felbonthatatlanságáról vitatkozott a farizeusokkal, aki próbára akarták tenni őt. „Megkérdezték: „Szabad-e a férfinak bármi okból elbocsátania feleségét?” Ő így felelt: „Nem olvastátok, hogy a Teremtő kezdetben férfinak és nőnek teremtette őket és azt mondta: A férfi ezért elhagyja atyját és anyját, feleségéhez csatlakozik és a kettő testben egy lesz? Így már nem ketten vannak, hanem csak egy test. Amit tehát Isten egybekötött, ember szét ne válassza! De azok erősködtek: Miért parancsolta hát Mózes a válólevéllel történő elbocsátást?” Ő kijelentette: Mózes keményszívűségetek miatt engedte meg, hogy elbocsássátok feleségeket, de kezdetben nem így volt. Mondom nektek: aki elbocsátja feleségét – hacsak nem paráznaság (*porneia*) miatt⁹ – és mást vesz el, házasságtörést követ el. Aki pedig elbocsátott nőt vesz el, szintén házasságot tör.” (Mt 19,3–9)¹⁰*

Kasper később visszatér a válás problémájára (53kk), itt még megjegyzi: „Az egyházatyák meg voltak győződve, hogy a Tízparancsolat második táblája tökéletesen egybeesett minden ember *erkölcsi lelkiismeretének* parancsával. A második tábla parancsolatai tehát nem sajátosan a zsidó-keresztény morálist fejezik ki, hanem az emberiség egész hagyományát konkretizálják. A családi élet alapvető értékei itt Isten oltalma alá vannak helyezve: a szülők tisztelete, gondoskodás az idős szülőkről, a

⁹ Ez a kitétel Márknál (10,11) és Lukácsnál (16,18) nem szerepel. Máté azonban a Hegyi beszédben is hozza (Mt 5,31). Az eredeti görög *porneia* jelentése vitatott: törvénytelen együttélés, paráznaság a házasságban... Van olyan elterjedt nézet, amely Máté kitételét a későbbi egyházi rendelkezés után (a zsidó rabbikkal folytatott viták következtében) betoldásnak tartja. Az ortodoxok és a protestánsok úgy értelmezik a *porneia*-t, hogy lehetségesnek tartják a válást. (Vö. a *Bible de Jerusalem* jegyzetét Mt 19,9-nél.)

¹⁰ A „Jézus és a válás” téma újabb exegéziséről lásd John Paul Meier, *Jésus et le divorce*, Cerf, Paris 2015.

házasság sérthetetlenége, a házasságban születő új élet védelme, a tulajdon mint a családi élet alapja, a kölcsönös kapcsolatok megélése az igazságban.” (19–20)

A család a megváltás keresztény rendjében

A teológus bíboros vázolja (35kk) az Egyház tanítását a *házasság szentségéről*. Idézi és magyarázza a Szentírás legfontosabb szövegeit: Mt 5,27–28; 19,3–9; 1Kor 7,9–39; Ef 5,29–33. Jézus megerősíti a mózesi törvényt, megszigorítja a férfi és a nő természetes szövetségét, amelyet már a Teremtő áldása és oltalma kísért. „Az Efezusi levél még egy lépést tesz előre: az ószövetségi metaforát alkalmazza Isten és népe jegyesi szövetségéről (Óz 2,18–25): azt állítja, hogy ez a szövetség Krisztusban beteljesedett, eljutott a tökéletességre. Így a férfi és a nő szövetsége ezentúl az Istennek az emberekkel kötött szövetségének reálszimbólumává vált, mert ez a szövetség Jézus Krisztusban beteljesedett. Ami a világ kezdete óta Isten teremtésének valósága volt (a férfi és a nő szövetsége), ezentúl olyan jel, amely aktualizálja Krisztus és az Egyház misztériumát (Ef 5,32).” (39–40)

A házasság mint szentség egyszerre orvosság a bűn következményeire és a megszentelő kegyelem közvetítője a hívők számára. „Azt mondhatnánk, hogy amilyen mértékben Jézus belépett egy házasság történetébe, olyan mértékben meggyógyította és megszentelte azt a családot. A teremtés rendjét itt átveszi üdvösség rendje. Nem ellensége a testnek és a szexualitásnak, mert magába foglalja a szexet, az éroszt és az emberi barátságot, de azt megtisztítja és beteljesedésre segíti. Miként az Egyház szentsége (LG 1), úgy a házasság szentsége sem statikus valóság. A házasság/család állandóan veszélyeztetve van a bűn, a „szív keménysége” (Mt 19,8) miatt, állandóan keresnie kell a megtérés útját, a megújulást és az érlelődést.” (40–41)

Kasper bíboros ismételten hangsúlyozza a *fokozatosságot, a fejlődés törvényét a hitbe való bevezetésben és a lelképásztorkodásban*. „Miként az Egyház állandóan a megtérés és a megújulás útját járja (LG 8), ugyanúgy a házasság és a család úton van, a kereszttől halad a feltámadás felé (*Familiaris consortio* 12kk). A *fejlődés* törvénye erejében a család arra hivatott, hogy növekedjék egyre jobban elmélyülve Krisztus misztériumában (*Familiaris consortio* 9. és 34. pont). *A fejlődésnek ez a törvénye nagyon fontosnak látszik szememben a házasság és a család lelképásztori gondozásában. Nem a törvény fokozatosságát jelenti, hanem a fokozatos megértését és megvalósítását az Evangélium törvényének, amely a szabadság törvénye* (Jak 1,25; 2,12)” (41; a kiemelés tőlem, Sz. F.)

Ezután Kasper bíboros hosszabban szól a *„családegyházról”* (49–52). Fontos hivatkozás itt a *Lumen gentium* 11. pontja, ahol a II. Vatikáni zsinat az megújult egyháztan keretébe illeszti a szentségi házasságot és megvilágítja az Eucharisziával való kapcsolatát (vö. még LG 41; SC 102–111; vö. EG 119–121, 197–201.) „Az Egyház családegyházként való értelmezése alapvető az Egyház jövője és az új evangelizálás

szempontjából. A családok az első és legjobb hirdetői a család evangéliumának. Az Egyház útját jelentik.” (52)¹¹

Az elvált és újránházasodottak lelkipásztori gondozása

A bíboros teológus ezután rátér az *elvált és újránházasodottak* vitatott problémájára. Hangsúlyozza: *nincs szó a házasság felbonthatatlanságának megkérdőjelezéséről, de hozzáfűzi: a hűséggel együtt jár az irgalmasság: „Az ember bármilyen mélyre esik is, nem esik mélyebbre, mint Isten irgalmassága”* (55).

Kasper bíboros így fogalmazza meg a problémát: *„Lehetséges-e olyan fejlődés, amely – nem törölve el a hagyományos dogmatikus normát – előrehaladás lenne a kérdés megoldásában és elmélyítené az újabb hagyományokat?”* (56) A válasznak árnyaltnak kell lennie (vö. *Familiaris consortio* 84).

Két helyzetet elemez, amelyeket már felvetettek hivatalos dokumentumokban, és amelyeket meg kell oldania a szinódusnak. Az *egyik*: olyan elvált újránházasodott felek helyzete, akik szubjektíve meg vannak győződve arról, hogy előző házasságuk orvosolhatatlanul megromlott és soha sem volt érvényes. Kasper emlékeztet arra, hogy a házasság érvényességének megítélésében nem lehet az érdekelt felek szubjektív véleményére hagyatkozni. (57) Ezt jogi úton kell tisztázni, amire a lelkipásztornak figyelnie kell (59). A *második* nehezebb helyzet: az érvényes egyházi házasság után elváltak és új polgári házasságot kötöttek: csak lelki áldozás engedélyezett nekik, vagy szentségi áldozáshoz járulhatnak? Mennyire vannak egyesülve Krisztussal? Ha a szentségi áldozásból kizárjuk őket, vajon nem kérdőjelezzük-e meg az Egyház szentségi jellegét? (60) Ezzel felforgatnánk a Zsinat egyháztanát, amely szerint „az Egyház mintegy szentsége, azaz jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberi nem egységének” (LG 1).¹²

Kasper bíboros a régi egyház gyakorlatára – a türelem és az irgalom lelkipásztori gyakorlatára utalva – keresi a kiutat, de előbb itt válaszol azoknak az ellenvetésére, akik attól tartanak, hogy – megengedve a házasságról szóló egyházi tanítás fejlődését, kikezdi a házasság felbonthatatlanságáról szóló tanítást. Erről azonban nincsen szó, hanem a személyek iránti figyelem és az irgalmas Isten lelkipásztori képviselője a cél.

Kasper bíboros konkrét javaslatában és érvelésében részben a Nagy Szent Vazult és Nazianzi Szent Gergelyt követő Joseph Ratzinger professzor egy 1972-es tanulmányára hivatkozik. (61–63)

Kitérő

¹¹ Vö. 10. Kasper itt a bevezetőben II. János Pált idézte, aki 1994-ben így módosította első enciklikája, a *Redemptor hominim* híres mondatát: „Az ember az Egyház útja”: „A család az Egyház útja.”

¹² Krisztus az *Ős-szentség (Ursakrament)*, az Egyház pedig *alapszentség*: Krisztus üdvhozó húsvéti misztériumát közvetíti a belőle szétágazó hét szentség révén.

Az 1983-as kánonjogi kódex 1093-as kánonja már nem helyez kilátásba kiközösítést, mint az 1917-es tette. Ez is jelzi, hogy tehát ténylegesen van fejlődés az egyházfegyelemben. De *van dogmafejlődés is*, amit Kasper igyekszik bizonyítani olyan tradicionalistákkal ellentétben, mint például a minden változást kizáró, Kasper bíboros nézetét bíráló R. L. Burke amerikai bíboros. A hagyományos álláspontot újra megerősítette Gerhard Müller bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa.¹³

Abban igaza van Burke bíborosnak, hogy a média nem ad tárgyilagos tájékoztatást a színódusi vitákról, továbbá, hogy a színóduson nem „demokratikus szavazással” döntenek a katolikus tanításról, hanem majd a pápa dönt a javaslatokról; abban viszont nincs, hogy tagadja a dogmafejlődés lehetőségét, és minden „újító” javaslatot úgy kezel, min merényletet az igaz tanítás ellen.

Jegyzet

John Paul Meier, a neves amerikai katolikus pap, négykötetes angol monográfiája egyik fejezetében (*Jésus et le divorce*, Cerf, Paris, 2015, 10–11) utal Walter Kasper bíboros és Raymond Burke bíboros ellentétes álláspontjára az elvált és újrَاهázasodott katolikusok lelkipásztori gondozása kérdésében. Megjegyzi: J. Ratzinger (XVI. Benedek) folyamatban levő összes művei (*Opera omnia*) kiadásában némileg szigorítja fiatalkori véleményét, amely annak idején elég közel állt Kasper „liberális” véleményéhez: ott már Burke bíboros konzervatív nézete felé hajlik.

Az Egyháznak az első századokban, az üldözések idején, szembe kellett néznie a keresztények aposztáziájával, hittagadásával. Ezeket nevezték latinul *lapsinak*, elbukottaknak, akik megtagadták keresztségüket. Számukra az Egyház penitenciatartást (bűnbánati/megtérési gyakorlatot) írt elő, az új vízkeresztség helyett a könnyek keresztségét. „*A hajótörést szenvedőknek, a vízbe fülóknak nem másik hajót ajánlott, hanem a szabadulás/üdvösség deszkáját.*”¹⁴

Ezt a hasonlatot alkalmazza Kasper bíboros az elvált és újrَاهázasodott hívő katolikusokra: az érvényes házasság után nem egy második házasság („második hajó”), hanem a „szabadulás deszkája”: a szentáldozáshoz járulás. Nemcsak lelki áldozás (bűnbánat, megtérés után), hanem teljes részvétel a szentáldozásban; és ezt egyöntetűen be kellene vezetni az Egyházban. Kasper bíboros azokat a szakembereket, akik ezt vitatják, emlékezteti a Krédóra: „Hiszem a bűnök bocsánatát.” Függetlenül a vitatott részletektől, az Egyház mindig közéletet keresett a *rigorizmus és a laxizmus között*, hivatkozva az Úrtól kapott felhatalmazásra, az oldás–kötés, a bűnbocsánat lelki hatalmára (Mt 16,19, 18,18, Jn 20,23). Ha ez alkalmazható a bűnbánó gyilkosra, hasonlóképpen az őszinte bűnbánatot tartó házasságtörőre is.

Két szempontot kell tehát összekapcsolni a lelkipásztori segítségben: engedelmessé tenni az Úr parancsának és közvetíteni Isten végtelen irgalmasságát. Kasper itt (63)

¹³ G. Müller, *Le pouvoir de la grâce*, „Parole et silence”, Libreria editrice Vaticana, 2014.

¹⁴ Vö. Patrick Goujon SJ ismertetését: *Études* 2014. szeptember, 61–72.

rögtön hangsúlyozza: „Isten irgalmassága nem olcsó kegyelem, amely felmentene a megtérés alól.”

Walter Kasper bíboros megoldási javaslata tehát *egyszerre megőrzi a házasság felbonthatatlanosságát (ezt sohasem vonta kétségbe) és az irgalmasság gyakorlását*, feltéve, hogy az elváltak megtérnek, és az egész Egyház tanúskodik gyökeres megtérésükről. Az Egyház megtérésre szólítja fel az elvált és újrَاهázasodott hívőket, de ez a felhívás teljes igazságában csak az Isten bocsánatát közvetítő/kiosztó Egyháztól jöhet.

Az Egyháznak jelnek kell lennie, de hogyan lehet a hűség és irgalmasság közti felbonthatatlan kapcsolatjel a lelkipásztori tevékenységben az elvált és polgári házasságot kötött hívők körében? Meg kell különböztetni a javasolt megoldást (az „üdvösség deszkája”) a kellő feltételek mellett semmiséget kimondható helyzetektől, amikor a felek újabb szentségi házasságot köthetnek, de mindig ügyeljenek a lelkipásztorok, hogy a bűnbánat és a szív megtérése igazságban történjék meg.

Walter Kasper javaslatában a következő feltételeket sorolja fel, hogy egyedi esetekben a szentáldozáshoz való bocsátás lehetséges lehetne: bűnbánat az első házasságban elkövetett vétkekért; az első házassághoz kapcsolódó függőségek tisztázása; ki van zárva a „visszatérés”; a második házasság megkötése nem járt újabb bűnnel; eltökéltség, hogy a második polgári házasságot a hit szerint éljük; vágyakozás az Eucharisztia vételére.

Kasper bíboros ismertetett javaslatával nem akart elébe vágni a színódusi munkáknak és a pápai döntésnek, csak emlékeztetni akarta az egész Egyházat Isten mindig felajánlott irgalmasságára.

Walter Kasper bíboros kis könyve *Epilógusában* (81–87) a *Mit tehetünk?* kérdésre válaszolva *három pontban* foglalta össze *megoldási javaslatát*:

1) Legyünk képesek arra, hogy egyszerűen beszéljünk a szexualitásról, házasságról és a családról, és lépünk ki a létező helyzetbe beletörődő hallgatás merevségéből. Az az egyszerű „megoldás”, hogy megvizsgáljuk: mi megengedett és mi tilos, nem vezet messzire. A házasság és a család mai problémái – ezek között csak egy, bár súlyos az elvált és újrَاهázasodottak kérdése – egy sokkal átfogóbb egzisztenciális kérdésbe illeszkednek: hogyan találhatják meg az emberek a boldogságot és életük beteljesedését?

Ennek az alapvető kérdésnek részét képezi e nagyon *lényeges feladat: a szexualitás felelős és boldog használata, amely a Teremtő ajándéka az embernek és amelyet rá bízott*. Kasper bíboros itt a *perszonalista filozófia és morálteológia szemléletét követi*. A szexualitásnak ki kell vezetnie a férfit és a nőt egy önmagába zárt individualizmus szűkösségéből és magányából, hogy megnyíljanak egy TE, másik emberi lény(ek) és a MI, az emberi közösség felé. A szexualitás elszigetelése az emberi kapcsolatoktól és annak lefokozása a fizikai szexre, nem vezet el az annyit hangoztatott felszabaduláshoz, hanem a szerelem banalizálásához és áruba bocsátásához. Ennek következménye az érosz halála és a mi nyugati társadalmunk elöregedése. A házasság és a család az utolsó fészke/menedéke annak az ellenállásnak, amely megakadályozhatja az élet érzéketlen áruba bocsátását és kiszolgáltatását a mindent felfaló technikának.

2) A megújult lelkipásztori lelkiségnek búcsút kell mondania a nem keresztény szűk és *rigorista legalizmusnak*, amely elviselhetetlen terheket rak az emberek vállaira (vö.

Mt 23,4). A keleti egyházak üdvtörténeti szemlélete (az *oikonomia* elve) szerint kifejleszteni egy olyan utat, amely *túlhalad a rigorizmuson és a laxizmuson*, és azt követve – az ökumenizmus szellemében – néhány eligazítást nyerhetünk. Nyugaton ismerjük az *epikia* elvét,¹⁵ az igazságosságot egyedi esetekben, amely Szent Tamás szerint magasabb fokú igazságosság. Az oikonomia esetében először nem a kánonjog elvéről van szó, hanem alapvető spirituális és lelkipásztori magatartásról, amely az Evangéliumot jó családapa módjára alkalmazza, intézi (oikonomos, ügyintéző), az isteni üdvökonómia modellje szerint. Isten az üdvösségtörténetben együtt haladt választott népével és most az Újszövetségben a Szentlélek elkíséri az Egyházat hosszú útján. Hasonlóképpen az Egyháznak is lépésről lépésre el kell kísérnie az embereket életük célja felé.

3) A harmadik lépés: *Átvinni a vázolt antropológiai (perszonalista) és spirituális reflexiókat az intézményes jogi keretbe*, minthogy a házasság nemcsak privát ügy, hanem közösségi, nyilvános és jogi szerződés is. A polgári házasságot az állam szabályozza. De a házasság egyházi, sokszor hosszú és bonyolult kánoni (bíróági) eljárásainak spirituális és lelkipásztori jelleget kell adni – *az evangéliumi jó Pásztor és az irgalmas Szamaritánus példájára*. Így például egyszerűsíteni és meggyorsítani a házasság semmisségét kimondó eljárásokat. Ez kívánalom már sürgetően elhangzott a szinóduson. És Ferenc pápa szeptember 8-án máris két *Motuprorió*val intézkedett e kérdésben.¹⁶

Kiegészítés Kasperhez (Etienne Grieu SJ)

*A francia jezsuita, Etienne Grieu*¹⁷ az elvált és újraraházasodott hívők szentségekre járásának meg nem oldott kérdését elemzi újra, Walter Kasper bíboros javaslatát ismertetve, továbbgondolva és kiegészítve.¹⁸ Több újabb tanulmányra hivatkozva válaszolja a megoldási kísérleteket, teológiai és egyházjogi szempontokat. Szerinte nem valószínű, hogy az őszi rendes szinóduson egyetértés alakuljon ki a vitatott kérdésben.

Az egyik fontos kérdést, a CIC 915. kánonja veti fel: „A szentáldozáshoz ne engedjék a kiközösítetteket és az egyházi tilalommal sújtottakat a büntetés kiszabása vagy

¹⁵ *epikia* (a görög *epieikeia*, 'méltányosság' szóból): az egyházi törvény kötelező erejének megszünése egyedi esetben. – Valójában a törvény méltányos okokon alapuló, megszorító értelmezése, mely föltételezi, hogy az adott különleges körülmények között az egyébként hatályos törvény nem kötelez. Alapja az, hogy a törvényhozó nem láthat előre minden körülményt, s méltán föltehető, hogy olyan esetekben, amikor a törvény teljesítése szinte lehetetlen vagy értelmetlen, fölmentene alóla. ~ alkalmazható az emberi törvény és a pozitív isteni törvény esetében, kivéve, ha a törvényhozó akarata könnyen megtudható. A tárgy fontosságától függ az ~ indokainak súlya. A polgári törvény az ~t nem ismeri. (*Magyar Katolikus Lexikon*)

¹⁶ Lásd még W. Kasper újabb cikkét, amely megismétli nézetét, és válaszol bizonyos kritikákra. W. Kasper, *Stimmen der Zeit*, 2012/7. „Még egyszer: Az elvált és újraraházasodottak szentségekre engedése. Egy tövises és bonyolult probléma.”

¹⁷ „A családshinódus: döntő találkozás”, in *Études* Septembre, 2015, 70k.

¹⁸ Hivatkozik W. Kasper könyvére: *L'Évangile de la famille*, Cerf, 2014, valamint Patrick Goujon SJ ismertetésére: *Études* Septembre, 2014, 61–72.

kinyilvánítása után, de ne engedjék oda azokat az egyéb személyeket sem, akik nyilvánvaló súlyos bűnben makacsul kitartanak.” Az új kódex és Ferenc pápa határozott kijelentései szerint már nincsenek kiközösítve az elvált újrَاهázasodottak. De a kódex idézett kánonja az újrَاهázasodottak állapotát a „súlyos bűnben makacsul kitartók” kategóriájába sorolja, tehát egyszerűen házasságtörőknek tartja őket. Mármost a kérdés az, hogy valóban *makacsul kitartanak-e a súlyos bűnben*, miután már bűnbánatot tartottak, és új, visszafordíthatatlan – nem szentségi – házasságukban hitünk szerint akarnak-e élni?

E. Grieu jezsuita teológus Jean-Paul Vesco új könyvére hivatkozik,¹⁹ aki felhívja a figyelmet a jogban használatos megkülönböztetésre: „*folytonos törvényszegés*” (megismétlődő, tartós bűnállapot) és „*egyszeri törvényszegés*”, még ha a bűn következményei meg is maradnak (például gyilkosság). A szerző túl kegyetlennek tartja a kódex álláspontját, amikor házasságtörőknek tartja a bűnüket megbánt újrَاهázasodottakat. Mert ha az ártatlanul elhagyott felek (még ha általában mindkét fél hibás is a válásban) megpróbálják újraépíteni életüket, a második házasságot nem lenne szabad teljesen negatív prizmán keresztül tekinteni. Egyébként az Egyház gyakorlata ma nem kívánja meg a második házasság megszakítását (tekintettel a gyermekekre is). Ez is jele lenne annak, hogy a bűnüket megbánt újrَاهázasodottakat nem tekinti a „súlyos bűnben makacsul kitartóknak”.

Ha ebben egyetértés lenne, akkor ki lehetne dolgozni az elvált újrَاهázasodott hívők lelki gondozásának új lelkipásztori formáját. Ez megkövetelné egy ideig a penitenciatartást, lelkileg kísérve őket, felkészítve új felelősségükre és a szentségekhez járulásra. Természetesen az új (polgári) házasság nem lenne szentségi, hiszen a hipotézis szerinti első érvényes szentségi házasság felbonthatatlan.

De akkor *milyen státust* lehet adni neki? *Két lehetőség nyílik*. Az egyik Walter Kasper javaslata, aki nem minősíti az új házastársi szövetséget, hanem az irgalmas Istenre bízva az ítéletet. A másik Jean-Philippe Revel reflexióját követné:²⁰ lehetséges lenne a megkereszteltek között olyan házassági kötelék, amely nem lenne *sem bűnös viszony, sem szentségi házasság*.

Manapság az Egyházban sokan ezt nem fogadják el, folytatja a cikkíró. E konzervatívok figyelme mereven a házasság szentségének megvédésére összpontosul; ez azal a kockázattal jár, hogy felejtik az elvált újrَاهázasodott hívők drámáját, szenvedését. Számukra a jelenlegi egyházi fegyelem módosítása kikezdené a szentségi házasság felbonthatatlanságának dogmáját.

E. Grieu tanulmánya további részében²¹ a házasság újabb *teológiájához* fűz megjegyzéseket; a „*szerződés*” jogi kategóriától a bibliai „*szövetség*” eszméjéhez való átmenetet szorgalmazza.

¹⁹ Jean-Paul Veso, *Tout amour véritable est indissoluble*, Cerf, 2015, 66–82.

²⁰ Hivatkozás: Jean-Philippe Revel, *Traité des sacrements*, VII, Le mariage Sacrement de l'Amour, Cerf, Coll. „Théologie”, 516–554, vö. 345–474. Revel jól dokumentált reflexióit alátámasztja többek között John Baptist Sequeira, *Tout mariage entre baptisés est-il nécessairement sacrement?* Cerf, coll. „Thèses”, 1985. – Vö. CIC 1055 k. 2. §.

²¹ Étienne Grieu SJ, *Études* 72–77.

Végül egy megjegyzést fűzök francia jezsuita cikkéhez: az ő tanulmánya, miként Walter Kasperé, azt tanúsítja, hogy még mindig nincs megnyugtatóan kidolgozva a házasság szentségének teológiája, és (ezért is) – a zsinat utáni fejlődés ellenére – a kánonjogi szemlélet még mindig erősen befolyásolja a házassággal kapcsolatos lelkipásztori gyakorlatot.²²

²² Lásd minderről Erdő Péter, *Egyházjog*, SZIT, Bp., 2003, V/II: Házasságjog, 501–595, valamint hosszú jegyzeteit a CIC VII. házasságról szóló részéhez: *Az egyházi törvénykönyv*, SZIT, Bp., 1985.